

גיליון מספר 48 – דצמבר 2019

טיפים שימושיים לכתיבה - משולחנו של צוות העברית באכסניית הלשון במכללה¹

התאהבתי בה..... בלשון העברית.

על רווח ועל הפסד ב'עיבוד' טקסט

'על קצה קוצו' של המונח 'עיבוד' טקסט

עיבוד [adapted text] - מונח הלקוח מתחום השיח ומשמעו שינוי של טקסט כדי לשרת מטרה מסוימת. מטרתו, על פי רוב, התאמה של טקסט לקהלי יעד שונים, למשל לילדים, לעולים וכדומה. על העיבוד לשמור על המסר שבטקסט המקור. בפעולת העיבוד ניתן למצוא השמטות, הוספות, המרות, שינויי מבנה ושינויי מיקום ברצף הטקסט כמו גם שינוי באורך הטקסט. העיבוד יכול להיעשות על ידי מחבר טקסט המקור או על ידי אחר. לאותו טקסט מקור ניתן למצוא עיבודים שונים, למשל עיבוד ספרותי למעשיות לילדים.² ד

דוגמה: טקסט [1] בתרגום לעברית; טקסט [2] לאחר 'עיבוד' המיועד לעולים חדשים

1. טקסט 'מקור': הזאב והטלה / לה פונטיין³

הטעון הכי מצדק
הוא מצדו של החזק.
ודוגמה נציג לכם, במהירות בזק:

טלה אחד היה שובר את צימאונו
בפלג מים זך, סמוך למעונו.
זאב שרוי בצום שחר להרפתקה,
למקום משכה אותו קיבתו הריקה.

¹ ד"ר עדית שר מרכזת האכסניה

² ראו מילון שראל למונחי השיח, מקוון.

³ מתוך: כל משלי לה-פונטיין, 2007, עברית: ראובן וימר, תל-אביב: דורון ספרים.

"אתה מדלית, כן", ענתה חית השחץ
"ולי ידוע, אשתקד, בפיך שמי הושמץ".
"להשמיץ כיצד יכולתי?
לפני שנה עוד לא נולדתי,
וחלב יונק אני, מעטינה של הורתי!"

"אם זה לא אתה, אחיך הוא, אם כן".
"אין לי אחי" – "אם כך, אחד משלכם,
כי עלי כלל לא תחוסו בלשונכם.
כולכם, על רועיכם וכלביכם,
הכול סופר לי, מכולכם אקח נקם!"
ובסבך היער, על המסכן בחטף קם.
אותו הכריע הזאב וגם טרף
בלא להזדקק – לשום הליך נוסף!

"להדליח את מימי?
מי הרהיב עוז בלבך?
(כך ילל לו הטורף, בחמה שפוכה).
גודל חוצפתך, יגזור מיד את ענשך".

"אדון רב-חסד", כך ענה לו הטלה,
"חמתו, הוד מלכותו, בטובו אל יעלה,
כי בדעתו ישקול הנעלה.
צימאוני בזרם העובר
בסך הכול אני שובר,
עשרים פסיעות מהוד רוממותו,
במדרון זה, התלול.
אשר על כן, לא ייתכן, שאני עלול
להדליח מלוא נימה, את משקהו הצלולי".

2. טקסט 'עיבוד': הזאב תמיד צודק⁴

זאב בא למעין לשתות מים. ראה הזאב ליד המעין כבשה קטנה, חשב הזאב בלבו: "היש לי מזל היום. כבר מזמן לא אכלתי בשר כל-כך רך וטעים". התחיל הזאב לצעוק על הכבשה: "למה לכלכת את המים שלי?! האם את לא רואה שבאתי לשתות מן המעין הזה?"

אמרה הכבשה: "אדוני הזאב, למה אתה מאשים אותי? לא לכלכתי את המים שלך. אני עמדתי למטה, ואתה – למעלה. והמים תמיד זורמים מלמעלה למטה".

אמר הזאב: "אז למה קיללת אותי לפני שנה?" ענתה הכבשה: "אדוני זה לא נכון. איך יכולתי לעשות כך – ואני אז לא הייתי עוד בעולם? נולדתי רק לפני חודשיים". – אם כך, הייתה זאת האחות שלך, אמר הזאב.

- אבל אין לי אחות, בכתה הכבשה, אני בת יחידה. - את סתם טיפשה! צעק הזאב. ואת גם פטפטניתי! והזאב קפץ על הכבשה וטרף אותה.

⁴ ספרי גשר – עברית קלה.

השוואה קצרה בין טקסט 'מקור' [1] לבין טקסט 'עיבוד' [2]

קריטריון	הזאב והטלה / לה פונטיין [טקסט 1]	הזאב תמיד צודק [טקסט 2]
השמטה	הטעון הכי מצדק הוא מצדו של החזק. ודוגמה נציג לכם, במהירות בזק:	אין
הוספה	אין	ביאורים לשתי מילים 'מעין' – נחל קטן, 'פטפטנית' – מדברת הרבה
המרת מילים	לשבור צימאון פלג מים זך אשתקד בפיך שמי הושמץ כיצד לפני שנה עוד לא נולדתי בחטף קם	לשתות מים מעין לפני שנה קיללת אותי איך אז לא הייתי עוד בעולם קפץ
המרה בדקדוק - כינויים	מימי אחיך	המים שלי האחות שלך [בדוגמה זו יש גם שינוי במין הדקדוק]
שינוי סדר מילים	שובר את צימאון בפלג מים זך על המסכן בחטף קם	בא למעין לשתות מים והזאב קפץ על הכבשה
שינוי מבנה [של הצגת הטקסט]	הטקסט מחולק לבתים, חלקם מחורזים	פרוזה, ללא חריזה

צא ולמד

בין רווח להפסד בטקסט

השינויים המוצגים בטבלה מבליטים את עובדת היותו של טקסט [1] כתוב בלשון גבוהה ועשירה – אוצר מילים וביטויים עשיר ומגוון, הדגשות באמצעות שינויי סדר מילים, שימוש בצורות חבורות על פני צורות פרודות וכתובה מחורזת. ניכרת בטקסט הפונקציה הפואטית – יפי הלשון ושאר הרוח.

טקסט [2] כתוב בלשון 'עממית' – אוצר המילים שגור, אינו לקוח ממשלב גבוה, ויש אף ביאור לשתי מילים שלדעת המעבד יכולות להוות קושי; סדר המילים מתאים לכתבת טקסט סיפור. עיקרו העדפת הפונקציה הרפרנציאלית - התוכן והמסר על פני הלשון.

וכך כתב חנניה ריכמן (דבש ועקץ, 1966, עמ' 87).

מְטָרַת הוּמּוֹר הִיא לְהַנּוֹת,

מְטָרַת סְטִיָּרָה – לְגַנּוֹת ;

מְטָרַת סְפָרַת – לְתַנּוֹת,

מְטָרַת בְּקָרַת – לְשַׁנּוֹת.

וה'עיבוד' לו מטרה – להקל את הקריאה.